פנינה לשבת
תולדות תשע"ח

בפנימיות הפרשה
(הרב אברהם מרדכי בוטלי"ב שליט"א)

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים, וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים."

דהנה ענין ציד הוא לתפוס חיה. והנמשל הוא שעשיו חפץ למצוץ את החיות שיש כל דבר ודבר, דהיינו שחפץ לחוש טעם בתורה וטעם בתפילה. ובלי שיכול לחוש את התענוגים הרוחניים בכלי הקבלה שלו, אין לו עניין בכל התורה ומצוות. וזה פירוש "אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד". ופירוש איש שדה דהנה השכינה הקדושה הנקראת שדה, בסוד חקל תפוחין קדישין, ונקראת גם חכמה תתאה על שם שכל אור החכמה, שהוא אור התגלות הבורא המופיעה בה עבור הנשמות. ולאור זה הייתה מכוונת השתוקקותו של עשיו. מה שאין כן יעקב שהיה "אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים". דהנה אהל מרמז על הסתרה מלשון מאהיל. ופירוש העניין – **יעקב רצה לעבוד את ה' על מנת להשפיע נחת רוח לה'** ולא לתועלת עצמו, ודרך זו נקראת דרך של הסתרה, כי אין בה טעם והרגשה, והגוף מבזה אותה מאד, **ונסתרת חשיבותה מהאדם**.

פניני השפעה ואמונה
(א.נ.)

אדם קם בבוקר ומכין נס קפה:
שם את הקפה המר, מוסיף את הסוכר המתוק,
שופך מים רותחים, ועל הכל מוזג חלב קר!
ממש ניגודיות לשמה:
חם, קר, מר, מתוק.

ואז אומר האדם:
ריבונו של עולם, איני יודע איך יהיה יומי.
מר או מתוק? חם או קר?
אבל מה שבטוח הוא:
"שהכל נהיה בדברו".

וככה יהודי צריך לפתוח את הבוקר
בידיעה שה' מחליט איך יהיה יומו!
ומאמין באמונה שלמה (השפעה גמורה)
שמחשבת הבריאה להטיב לנבראיו.
שגם החם וגם הקר וגם המתוק וגם המר (מעל הדעת).
אומר לעצמו: נכון שאני מרגיש מר, מתוק, חם, קר.
אני מאמין בבורא יתברך.
זו הדרך הארוכה ביגיעה וקצרה
להשוואת הצורה להגעתו לגילוי פנים.

מחשבה פנימית
(יואל אופנהיימר)

היעד הלאומי: השפעה!

יודע אני שיש דבר אחד משותף לכולנו – הוא הבריחה מהגלות המר, אכן זה רק איגוד חיצוני; בדומה לשק המאגד קופה של אגוזים, כמובא למעלה. לכן אמרתי שצריכים לסדר לעצמנו חינוך מיוחד, בדרך תעמולה רחבה, להכניס בכל אחד מאתנו רגשי אהבה לאומית הן בנוגע מפרט לפרט והן מהפרטים אל הכלל; ולחזור ולגלות את האהבה הלאומית שהייתה נטועה בקרבנו מאז היותנו על אדמתנו בתור אומה בין האומות. ועבודה זו קודמת לכל אחרת, כי מלבד שהיא היסוד, היא נותנת גם את שיעור הקומה וההצלחה לכל מיני פעולות שאנו רוצים לעשות בשדה זו.
(עיתון האומה – ד' סיוון, ת"ש, 5/6/1940)

בפסקה שלפנינו קורא רבנו לשאוף ולפתח לאומיות חדשה שלא תהיה תלויה רק בלחץ של הסביבה כגורם מלכד (על דרך המשל של שק האגוזים). וכאן מתווה הוא הדרך לבניית זהות לאומית חדשה, זהות של גאולה לעומת זהות של גלות, זהות אקטיבית ויוזמת במקום זהות פסיבית ומגיבה. ולפני שנברר את התייחסותו של בעל הסולם לערך הלאומיות, עלינו לזכור את המציאות ההיסטורית שבה רבנו פיתח את גישתו לנושא. מדובר על תקופת שיא של תנועת הלאום העולמי, אשר בא לידי ביטוי בגיבוש המבנה של המדינה – לאום כשכלול מתקדם של רעיון הלאום במערב. וחשוב לזכור שתהליך זה סיים להתגבש רק בשלהי המאה ה-19. אפילו מדינה חשובה ומרכזית כגרמניה לא נוסדה עד שנת 1870! לצד הרגשת האחדות ושותפות הגורל שטמונים ברעיון הלאום, יצאו ממנו תופעות נוראיות במהלך הדורות אחרונים, כגון מלחמות עולם, תורת הגזע, עושק של מדינות קטנות על ידי גדולות ועוד... רבנו היה עד בחייו לכל אלה, וגם התבונן בתופעה המהפכנית של התחיה הלאומית היהודית, ברגש מורכב מאהדה ותקווה מחד גיסא, ומחרדה מאידך גיסא.

על בחירתו של עם ישראל כותב (במאמר מתן תורה) "*וקודם כל עלינו להבין, למה ניתנה התורה ביחוד לאומה הישראלית ולא ניתנה לכל באי העולם בשווה יחד, היש כאן ח"ו* ***משום לאומיות?*** *וכמובן, אשר* ***רק היוצא מדעתו*** *יכול להרהר כזאת*". במילים אחרות, לא ניתנה התורה לישראל בשל עליונות לאומית על האחרים. יתרה מזאת, מתקומם רבנו כנגד תפיסה שהלאומיות הישראלית תצא לפועל בדרך הזרוע: "*ולאפוקי מהמון עם גסי החומר, שלהיות דמיונם דבוק בשלימות כח האגרוף, ועל כן נחקק* ***בדמיונם ענין התפשטות מלכות ישראל על האומות****, אך ורק במין שליטה הנוהג* ***מגופות על גופות****, ליטול שכרם משלם בגאוה גדולה, להתגאות על כל בני חלד. ומה אעשה להם אם כבר חז"ל דחו כל אותם וכמותם מקהל ה', באמרם (ע"פ סוטה ה, א) "כל המתגאה אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד" (הקדמה לפנים מאירות ומסבירות).* על פי הנ"ל ברור שכל רעיון הקשור לרצון לקבל זר לחלוטין לאידאל הלאומיות הישראלית.

אדרבא, תפקידו של עם ישראל הוא אחד: להביא את דבר ה' לעולם. ויעוד זה, בשונה מדתות מיסיונריות אחרות, יוכל להתקבל על ידי האנושות רק בדרכי נועם, הסכמה ורצון חופשי, כי הם הערכים היסודיים של התורה עצמה! ומתוך לשונו: "*במה שניתנה התורה ביחוד אל גזע האומה הישראלית, כי זהו ודאי ואין כאן ב' דעות בדבר, אשר דבר תכלית הבריאה מוטל על כל המין האנושי יחד: שחור כלבן וכצהוב בלי שום הבדל מעיקרו*" (מאמר הערבות). וממשיך (שם) :"*... ולפיכך מתוך ההכרח האמור, ניתנה התורה ביחוד לאומה הישראלית, גזע אברהם יצחק ויעקב בלבדה, כי לא היה מקום אפילו להעלות על הדעת ששום זר ישתתף עמה. אמנם בגלל זה, נתקנה ונעשתה האומה הישראלית* ***כמין מעבר****, שעל ידיהם יזרמו ניצוצי ההזדככות לכל המין האנושי שבעולם כולו*".

לסיכום, הרעיון של הלאומיות הישראלית הוא רק עניין ההשפעה לכלל האנושות, כשמטרת הלאום הוא לאפשר בשלב הראשון הקיום של "ואהבת לרעך כמוך" לעם ישראל, ולאחר מכן לשאר העולם. אין בלאומיות זו טיפה של עליונות או התנשאות, אלא כולה נתינה ואהבה במובן העמוק והנכון של המילה: **הרגשת צרכי הזולת ולקיחת אחריות למלא את הצרכים של כל אדם**. ואחר המילוי של הצרכים הגשמיים, יש לדאוג למילוי הצרכים הרוחניים. ובדורנו, דור של שפע חומרי גדול, זה הרעב הגדול של האדם, כדברי הנביא עמוס. "*הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' א-לוהים וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֵת דִּבְרֵי ה'*".

אור פנימי
חינוך לצמיחה רוחנית

בסוד הלשון
(יוסף בלו)

תולדות יעקב אבינו איש התם והאקדח המעשן של עשו

חודש מרחשון חולף בזו השבת הקרובה. חודש זה חשוך ממצוות שמעבר למסגרת השגרתית של היהודי, אך מרמז על העתיד. כי **מרחשון** אותיות **נר משוח** בשמן. כי בחודש **כסלו,** הבא עלינו לטובה, הן אותיות **סך לו**. מה שמרמז על **סך** של **לו** נרות שמדליקים בחג החנוכה. חג המאיר את החשיכה המסתירה את הבורא. אך דווקא בזכות ההסתר, ה' מקנה לנו תכונות שעלינו לקנות בבחינת 'קנין עצמי' בזכות ולא בחסד. כלומר להשתלם ולתקן את המידות בזכות מעשינו ולא בחסד של מתנת חינם שמביאה בסופו של דבר לבושה וכלימה. כי **האדם** מלשון **"אֶדַמֶּה** לְעֶלְיוֹן" (ישעיהו יד, יד). כלומר, עצם מהות האדם הוא לרצות להדמות לתכונות הבורא כמו הענף הדומה לתכונות השורש. כלומר, כמו שה' הוא הטוב המוחלט, המיטיב והמשפיע בצורה עצמאית, כך גם האדם רוצה להרגיש טוב ולהשפיע ומתבייש וסובל מלקבל כאשר הוא תלוי בזולת. למעשה, ה' מצמצם את אורו האין סופי ולעתים אף מסתיר את עצמו, בכדי לתת לנו מקום לעבור תהליך עבודה והשתלמות בתקון האגו (הרצון לקבל העצמי) והגאוה (הרצון לקבל החברתי). וגם אם אין לנו דעת להבין: "מה החכמה של ה' לגרום לייסורים בהויה?" יש להאמין כי קיימת השגחה מטרתית כללית להביא את כלל האנושות לתודעה של אהבה שאינה תלויה בדבר, ולקבל שכר על עבודה זו לעתיד לבוא - בגמר התיקון. ופרק זמן זה הוא וודאי וכבר קיים עוד מראשית הבריאה.

פרשת תולדות אינה דלה בפרטים ומבשרת על תולדות לידת **רבקה** (אותיות **קרב ה'**) אמנו, אשר רצתה לקרב אל ה' את התאומים הנפרדים. "וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים, בְּקִרְבָּהּ, וַתֹּאמֶר אִם כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ, לִדְרֹשׁ אֶת ה'" (בראשית כה, כב). מפרש רש"י: "ויתרוצצו - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת... ותאמר אם כן, גדול צער העיבור. למה זה אנכי- מתאוה ומתפללת על הריון ותלך לדרוש לבית מדרשו של שם, שיגיד לה מה תהא בסופה". יוצא שרבקה הבינה כי את שני ה- "**תוֹמִם**" היא אינה יכולה לקרב. ומפרש רש"י, כי התאומים נכתבו בכתיב חסר לרמז כי "כאן אחד צדיק ואחד רשע". ומוסיף "מִמַּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ (בראשית כה, כג) - מן המעים הם נפרדים. זה לרשעו וזה לתמו". כלומר, מלידה אחת יצאו ב' תולדות קוטביות, וזה נרמז בתיבה "**תו-לד-ות**", כי יש ב' פעמים אותיות **תו**: יש תו של ימין וקדושה ויש תו של שמאל וטומאה. ומאחר שרבקה השתוקקה לדעת על לידתה, אז אם נוסיף את האות **מ**', שעניינה השתוקקות (כי ארבעים ימים ולילות השתוקקו בנ"י לתורה), לפנימיות שם הפרשה נקבל "**תו-למד-תו**", ואז ניתן לקרוא פעמיים עם ב' אותיות תו את התיבה "**תלמוד**". כלומר, תכלית תולדת הצדיק ותכלית תיקון הרשע הוא על ידי התלמוד ויישום התורה לשמה הלכה למעשה בתום ושלמות. יגעתי ומצאתי כי "**תוֹמִם**" גימטריא **גואל תו גואל**, שהרי המשיח ילמדנו את הדרכים המעשיות לתקן את האגו והגאוה באחרית הימים, את התו הימני - עם ישראל וקל וחומר את התו השמאלי - אומות העולם.

ומשה רבנו, הענו מכל אדם, כשהיה כל כולו כלול בתוך כבוד ה' שהתגשם בענן, אז זכה לגילוי י"ג מדות הרחמים. וזה נרמז בתמונת האותיות של התיבה **ענו**, שהרי כולן כלולות באותיות התיבה **ענן**, כי האות **ו'** כלולה באות **ן'** גימטריא **ה' הגואל** מן הגאוה את מי שמשתדל להיות ענו. ולמעשה הענו מוציא בצורה טבעית מהכח אל הפועל את י"ג מדות הרחמים של ה'. ובאותו משקל, **עשו** כלול כל כולו ב - **עש"ן** - ראשי תיבות **ע**ולם, **ש**נה, **נ**פש. אבל עשו רק רימה את יצחק אביו ולא תקן את נפשו במרחבי הזמן והמקום אל הקדושה, אלא היה כלול כל כולו בעשן הקטורת של עבודה זרה, שעישנו והקטירו נשותיו. רש"י כותב כי העשן הוא מבין הסיבות שליצחק כהו "עֵינָיו מֵרְאֹת"(תולדות כז, א). ועל שמו של עשו כותב בעל הטורים: "**עשו** 'שהיה עשוי ונגמר' בשיער אדמוני של בן שנים". אונקלוס מתרגם "**אַדְמוֹנִי**" בתיבה "**סְמוֹק**"(עש"ן באנגלית), אותיות **קו ס"מ**. מה שמרמז שעשו **קיוה** והתפלל לא לה' אלא דווקא למלאך הקדוש, ה**ס"מ** הוא היצר הרע ומלאך המות. **ויעקב** נקרא בשם זה, שהרי אחז **בעקבו** של עשו, העשוי והשלם רק חיצונית אך אצל עשיו היה חסרון גדול לעומתו יעקב תקן את מידותיו בצורה **עקבית**. ותמה היה עשו: "הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב **וַיַּעְקְבֵנִי** זֶה פַּעֲמַיִם אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי". רש"י כותב: "ויש מתרגמין **וַיַּעְקְבֵנִי**: וחכמני, נתחכם לי". כלומר, בעצת אמו רבקה, יעקב נתחכם בלבוש עשו הרמאי וזכה לברכתו שהרי קנה בשבועה את בכורתו של עשו שביזה את הבכורה. ולמעשה מתוך כלי של הונאה וטומאה הצליחו רבקה ויעקב בחוכמה להעביר מצד הטומאה לצד הקדושה שפע ברכות מפי יצחק אבינו.

על המעשייה "בן מלך ובן שפחה שנתחלפו", שכתב רבי נחמן מברסלב, כותב רבי נתן תלמידו: "ועל כן השתדל יעקב אבינו עליו השלום, ליקח הבכורה מעשו, כי הבכורה היא בחינת מלכות... כי יעקב הוא בחינת בן המלך האמת, ועשו נשמתו הוא בחינת בן השפחה, שרצה לרמות את אביו ורצה להמשיך הברכה והממשלה לעצמו".

אז בע"ה שנזכה להתגבר בחוכמה על המהמורות לבלתי רום לבבנו על אחינו ולתקן האגו והגאוה בענוה, אכי"ר.

אור פנימי
חינוך לצמיחה רוחנית

חודש כסלו – נצחון הקודש והטהרה

לכל חודש יש הארה מיוחדת ועבודה מיוחדת השייכת לאותו החודש. חז"ל קבעו את חנוכה ואת פורים לזכר הניסים שהתרחשו בכסלו ובאדר. מדוע נקבעו החגים דווקא לזכר הניסים האלה? הרי היו ניסים גדולים לא פחות במשך הדורות. בימי חזקיהו, למשל, ממלכת אשור מעצמת העל של העולם בתקופה ההיא הובסה בדרך ניסית ומופלאה. למה אנחנו לא חוגגים את הניצחון על ממלכת אשור? הסיבה לכך היא שנס זה היה חד פעמי וחז"ל קבעו חגים בימים שבהם ההארה מופיעה לדורות. אנחנו מברכים "אשר עשה ניסים **בימים ההם בזמן הזה**" – הניסים של חנוכה ופורים ארעו בגלל שבתאריכים אלה מופיעה הארה מיוחדת שיכולה להוליד ניסים כאלה. מהי ההארה המיוחדת של חודש כסלו ומה המשמעות שלה לגבינו?

בחודש כסלו יש לנו אפשרות לשלוט על כוחה של יוון. מהו כוח זה? איפה הוא מתגלה בימינו? ומה הכלים שיכולים לסייע לנו לבנות את הקדושה בחיינו ולסלק את התרבות היוונית מתוכנו?

"וכשגברה מלכות בית חשמונאי וניצחום – בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה" (שבת כ"א ב).

השמן הוא רמז לאור החכמה הא-לוהית. חוכמה זו היא למעלה מההיגיון והשכל שלנו. שורש התורה נמצא בחכמה הא-לוהית - "אסתכל באורייתא וברא עלמא", וללא תורה אין חיים - "החכמה תחייה בעליה" (קהלת ז יב) ובאיוב כתוב "ימותו ולא בחכמה". כשהיוונים טימאו את השמנים הם שאפו לנתק את עם ישראל מן האור הא-לוהי הזה של החכמה, וכדי לממש את זממם הם הציעו חלופה שהיא חכמת יוון המבוססת על ההיגיון והשכל האנושי בלבד. היוונים שאפו "לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" – לבטל את התורה של הקב"ה ולהעביר את ישראל מהחוקים של הקב"ה שהם למעלה מן השכל.

החושך של יוון הוא גלות וניתוק היחס היסודי בין ישראל לאביהם שבשמיים. היוונים ניסו לפגוע בשורש של עם ישראל, פעולה שתשפיע לרעה על כל הקומה ח"ו. הם השאירו את ישראל על אדמתם ואיפשרו להם להמשיך ללמוד תורה, כדי שיחשבו שכל מעשיהם לטובה, אך לא התירו לקיים מצוות של למעלה מהדעת וההיגיון – קביעת החדשים, שבת ומילה. אבל זממם לא יצא אל הפועל מכיוון שהקב"ה נטע בעם ישראל חיי עולם - סגולה פנימית מיוחדת שאין לה חידלון והפסק. בעם ישראל גנוזה נקודת אור פנימית שאין אף אומה ולשון יכולים לטמא. עם ישראל הוא ה"מוליך" של האור הא-לוהי בעולם. לכן במצבים של חושך כמו שהיה בגלות יוון, צריכים לחדור פנימה אל שורש ישראל עד שמגיעים לבחינת הסגולה הזאת של חיי עולם נטע בתוכנו ולהבין כי במקום הקודש הפנימי הזה נשאר תמיד פך אחד של שמן שאין יד הזרים שולטת עליו לעולם, ומשם ניתן להדליק מחדש את אור ממנורה, אור החכמה.

בחודש כסלו יש מסר שקורא בקול גדול בכל הבריאה ואומר: "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם" (שמואל א טו כט). אין חידלון לישראל כי הוא קרוץ מחומר עליון ושום כוח שבעולם לא יוכל לעקור או לבטל את הקשר הפנימי הזה בין הקב"ה וכנסת ישראל. גם אם אנחנו מתרחקים וסוטים מהדרך – האור הגנוז הזה שהוא סוד חכמת ה' נשאר טמון בנו. חודש כסלו הוא חודש הניצחון של הקודש והטהרה על הכוח הגשמי המוגבל בזמן. חודש כסלו הוא זרמיה של נצחיות א-לוהית בחיי שעה. זו השפעה מעולם של אמת כוללת על עולם שמעלים את האור תמורת רגעי תאווה חולפים.
(על פי ניגוני הזמן – חודש כסלו, הרב יואל בן הראש)